

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

УДК 377.5

Тетяна Герлянд, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії методик професійної освіти і навчання
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

У статті розглядаються особливості професійної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів; акцентується увага на використанні певних освітніх технологій, які сприяють розвитку належного рівня формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників за сучасних умов.

Ключові слова: компетентнісний підхід, метод проєктів, портфоліо, професійна компетентність.

Літ. 8.

Постановка проблеми. Сучасна ситуація розвитку суспільства актуалізувала необхідність вивчення такого феномену як “компетентність спеціаліста” або “професійна компетентність”. В наш час відсутній однотайний підхід до визначення цього поняття. Наприклад, у зарубіжній науковій літературі під останнім розуміють “поглиблене знання”, “адекватне виконання завдання”, “здатність до актуального виконання діяльності” та ін., що не відображає змісту самого терміну у повному обсязі.

Аналіз останніх публікацій. У вітчизняній науці на сьогодні професійну компетентність розглядають: як певний психічний стан, який дозволяє діяти самостійно, відповідно, тобто оволодіння людиною здатністю та умінням виконувати означені трудові функції (А. Маркова) [6]; як наявність спеціальної освіти, широкої, спільної та спеціальної ерудованості, постійне підвищення власної науково-професійної підготовки (І. Лотова) [5]; як професійну підготовку та здатність суб’єкта праці до виконання завдань та обов’язків повсякденної діяльності (К. Абульханова, В. Сластьонін) [8]; як потенційну готовність вирішувати поставлені професійні завдання зі знанням своєї справи (В. Калінін, О. Попова) [4; 7].

Розглядаючи поняття професійної компетентності, виділяють також наступні її види:

- спеціальну (або діяльнісну) компетентність (характеризує оволодіння певною діяльністю на високому професіональному рівні та включає у себе не тільки наявність спеціальних знань, але і вміння застосування їх на практиці);

- соціальну компетентність (володіння способами спільної діяльності та співробітництва, прийнятими прийомами професійного спілкування);

- особистісну компетентність (оволодіння способами самовираження та саморозвитку, здатність планувати робітникові власну професійну діяльність, самостійно приймати рішення, бачити назрілу проблему);

- індивідуальну компетентність (володіння прийомами саморегуляції, готовність до професійного зросту, наявність стійкої професійної мотивації тощо) [1; 2; 6].

В якості однієї з найбільш важливих складових професійної компетентності дослідники називають здатність особистості самостійно набувати нові знання та уміння, а також використовувати їх у власній практичній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи найрізноманітніші підходи вчених, під професійною компетентністю нами розуміється інтегральна характеристика, яка визначає здатність особистості вирішувати типові професійні завдання та проблеми, які виникають в реальних ситуаціях професійної діяльності за допомогою використання отриманих знань та вмінь, набутого професійного та особистісного досвіду, цінностей та нахилів [3, 16].

Виходячи з аналізу наукових джерел, у професійній компетентності майбутніх кваліфікованих робітників нами виділено наступні компоненти:

- мотиваційний, який включає у себе мотиви, цілі, потреби, ціннісні установки та стимул до творчого вияву у професії, ставлення до неї, а також прагнення до особистісного кар’єрного росту;

- когнітивний компонент, що виявляється у з’ясуванні способів професійної діяльності, необхідних учню професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) для проєктування та реалізації різноманітних технологічних процесів у

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

своїй майбутній професії, тобто оволодіння певними професійними знаннями;

- рефлексивний компонент виявляє, у свою чергу, навички, контроль, прогнозування результатів власної праці, уміння усвідомлено контролювати результати власної діяльності та рівень особистого розвитку та особистісних досягнень; формування таких якостей майбутнього кваліфікованого робітника як креативність, ініціативність, творчість, схильність до самоаналізу тощо. Він виступає регулятором досягнень та формування індивідуального стилю праці спеціаліста;

- поведінковий компонент включає формування адекватних способів трудової діяльності, уміння чітко висловлювати думки, переконувати, аргументувати, будувати докази, аналізувати, висловлювати судження, передавати раціональну та емоційну інформацію, встановлювати міжособистісні зв'язки, узгоджувати власні дії з діями колег, обирати оптимальний стиль спілкування в різноманітних ділових ситуаціях.

Перераховані компоненти не можна розглядати ізольовано, вони носять інтегративний, цілісний характер, виступаючи продуктом професійної підготовки учнів ПТНЗ в цілому. Тобто, ми бачимо, що професійна компетентність спеціаліста формується на стадії їхньої професійної підготовки.

Критеріальними характеристиками поняття "професійна компетентність", на нашу думку, виступають:

- критерій професійної продуктивності (рівень професіоналізму особистості та ступінь відповідності його соціально-професійними вимогам ринку праці. Цей критерій визначає об'єктивний показник результативності роботи, тобто кількості та якості продукції, яка виробляється);

- критерій професійної ідентичності (визначає значення професії для учня та професійної діяльності як засобу задоволення його потреб та розвитку. Оцінюється на засадах суб'єктивних показників, тобто задоволеністю працею, професією, кар'єрою, собою);

- критерій професійної зрілості (засвідчує уміння учня ПТНЗ співвідносити власні професійні можливості та потреби з професійними вимогами, які до нього висувуються. Ними виступають і його самооцінка, і рівень домагань, і здатність до саморегуляції та ін.);

- критерій професійної самореалізації (об'єктивна оцінка ринку праці, власних здібностей та можливостей з вимогами обраної професії для

формування розвитку особистості майбутнього професіонала).

У навчанні майбутніх кваліфікованих робітників для підвищення їхньої професійної компетентності викладачі використовують певні освітні технології, які є особистісно орієнтованими (ними виступають інтерактивні та імітаційні ігри, тренінги розвитку, рефлексивної взаємодії, розвивальна психодіагностика); когнітивно орієнтованими (діалогічні, семінари-дискусії, проблемні, рефлексивні та ін.); діяльнісно-орієнтованими технологіями (проектні, контекстне навчання, організаційно-діяльнісні ігри, комплексні (дидактичні) завдання та ін.).

Розглянуті технології є універсальними стосовно свого предметного змісту та виступають досить ефективними, оскільки: стимулюють практичну діяльність учнів, надаючи їм можливість формувати всі компоненти професійної компетентності; дозволяють створити належні умови для навчально-виробничої діяльності, які максимально виступають наближеними до реальних для формування професійної особистості учня ПТНЗ; забезпечують засвоєння нових способів діяльності на інтегрованому змісті. Введення перерахованих технологій в освітню практику ПТНЗ припускає розвиток в учнів означеного рівня універсальних умінь, наявність яких сприяє належному рівню формування їхньої професійної компетентності [2].

Однією з провідних освітніх технологій, яка стимулює розвиток професійної компетентності у професійно-технічній освіті вважають метод проектів. Під цим методом розуміють спеціально організований викладачем та самостійно виконуваний учнем на засадах суб'єктивного цілепокладання комплекс дій, який закінчується створенням продукту, тобто складається з об'єкту праці, який виготовляється в процесі проектування та його подання у межах усної або письмової презентації. Метод проектів, у нашому випадку, виступає технологією, яка дозволяє викладачеві формувати певні педагогічні ситуації за різноманітними напрямками (наприклад, ситуація невизначеності, кооперації та ін.) та на засадах різного предметного їх змісту. Цей метод є найбільш вагомим способом формування професійної компетентності учнів, оскільки він універсальний стосовно предметного змісту, і, як показує практика, є досить ефективним.

Метод проектів завжди припускає вирішення учнями поставленої проблеми. Її рішення передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних методів та засобів

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

навчання, а з іншого – необхідність інтеграції знань та умінь з різних предметних галузей. Тому, якщо мова йде про метод проектів, то маєтись на увазі саме спосіб досягнення дидактичної мети (суб'єктом якого виступає викладач) через детальну розробку проблеми (суб'єктом якої виступає учень) та її вирішення, яке повинне закінчуватися реальним практичним результатом, оформленим належним чином. Результати виконаних проектів, які виконують учні, можуть бути представлені: для теоретичної проблеми – у вигляді конкретного рішення, оформленого, наприклад, за допомогою засобів інформаційних або комунікативних технологій; для практичного завдання – у вигляді інформаційного продукту.

Також важливе значення для формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників має використання активних методів навчання – дидактичних та ділових ігор. Застосування ігрових методик забезпечує формування цілісного досвіду, який необхідний у майбутній практичній діяльності. Для професійного навчання характерні наступні види дидактичних ігор, такі як: технічні “диктанти”, міні-конкурси: “Хто краще?”, “Хто швидше?”, коментовані взаємоопитування тощо. У підготовці майбутніх кваліфікованих робітників значна роль належить саме діловим іграм, основною метою яких є формування та відпрацювання конкретних умінь діяти за чітко визначених обставин. У ході їх проведення учні в спеціально змодельованих умовах вчаться оперативно аналізувати конкретні завдання, приймати оптимальні рішення, обирати найбільш доцільний технологічний процес та ін. До ділових ігор можна віднести також вправи на тренажерах, які широко використовуються у професійній освіті та призначаються для вироблення певних професійних навичок.

Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників супроводжується також застосуванням способів оцінки освітніх результатів учнів та припускає наступні шляхи: оцінка рівня сформованості професійної компетентності, яка виявляється у творчій діяльності через визначення вимог та проведення цієї оцінки на засадах аналізу портфоліо проектної діяльності, презентацій, спостережень за груповою роботою та консультацій; оцінка цієї компетентності, яка сформована по завершенню означеного етапу навчання за результатами певних тестових завдань.

У педагогічній науці під “портфоліо” розуміють зібрання робіт учня, які демонструють його зусилля, досягнення, прогрес, який ним досягнутий у процесі професійного навчання за певний

проміжок часу. Ця технологія є досить популярною та затребуваною часом. Моделі портфоліо дуже різноманітні, функціональні, гнучкі. Останнім часом спостерігається тенденція появи портфоліо, заснованих на використанні сучасних інформаційних технологій (так звані “електронні портфоліо”).

Технологія “Портфоліо” дозволяє викладачеві формувати педагогічні ситуації за різних умов та з різних навчальних предметів, вона являє собою, одночасно, форму, процес організації та технологію праці у поєднанні з продуктами навчально-пізнавальної діяльності учнів, призначається для демонстрації, аналізу та оцінки, усвідомлення учнями результатів своєї діяльності, власної суб'єктивної позиції. Портфоліо може також стати одним із провідних засобів формування професійної компетентності та об'єктом оцінки її рівня [1].

Висновки. Отже, можна стверджувати, що проблема дослідження професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників є дуже актуальною на часі. Також відмітимо, що розрізняють психологічний зміст понять “професійна компетентність” та “професіоналізм”. Присвоєння кваліфікації спеціалісту вимагає від нього не лише досвіду в своїй професії, а відповідність набутих у процесі навчання знань і вмінь згідно освітнього стандарту. Кваліфікація – це ступінь та вид професійного навчання (підготовки), що дозволяє спеціалісту виконувати роботу на певному робочому місці. Отже, поняття “професіоналізм” є більш широким, ніж поняття “професійна компетентність”. Бо бути професіоналом – це не лише знання, як робити, але і вміння ці знання реалізовувати, досягаючи необхідного високого результату.

1. Андерсен Бент Б. *Мультимедиа в образовании: специализированный учебный курс* / Б. Бент Андерсен. – М.: Обучение-Сервис, 2005. – 216 с.

2. Болотов В.А., Сериков В.В. *Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе* / В.А. Болотов, В.В. Сериков // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 8 – 14.

3. Герлянд Т.М. *Формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників як педагогічна проблема* / Т.М. Герлянд // Професійна освіта: проблеми і перспективи: [Збірник наукових праць] / ІПТО НАПН України; РВНЗ “КІПУ”. – К.; Сімферополь: РКП “Видавництво “Кримнавчпеддержвидав”, 2010. – Випуск 1. – С. 14 – 18.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ В ДОСЯГНЕННІ ЗРОСТАННЯ В ЕКОНОМІЦІ, ТА ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГУ У ВИРОБНИЦТВІ ТОВАРУ

4. Калінін В.О. *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови в новій мовній політиці* / В.О. Калінін // *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами інноваційних освітніх технологій: [Збірник наукових праць]*. – Житомир: Видавництво ЖДУ імені І.Франка, 2005. – С. 193 – 197.

5. Лотова И.П. *Психологические условия эффективности профессиональной деятельности работников социальных служб* / И.П. Лотова. – М.: Издательство МГСУ “Союз”, 1999. – 127 с.

6. Маркова А.К. *Психологические критерии и ступени профессионализма учителя* / А.К. Маркова // *Педагогика*. – 1995. – №6. – С. 55 – 63.

7. Попова Е.В. *Психолого-педагогическая компетентность как научно-педагогическая проблема* / Е.В. Попова // *Известия Южного отделения Российской академии образования*. – Выпуск 1. – Ростов-на-Дону, 1999. – С. 127 – 136.

8. *Психология и педагогика: [Учебное пособие]* / Под ред. К.А. Абульхановой, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластикина. – М.: Совершенство, 1998. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 27.02.2011

УДК 330.133.002.2

Володимир Кулішов, кандидат економічних наук,

*професор кафедри міжнародної економіки
Криворізького економічного інституту ДВНЗ*

*Київський національний економічний інститут імені В. Гетьмана,
заслужений працівник освіти України*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ В ДОСЯГНЕННІ ЗРОСТАННЯ В ЕКОНОМІЦІ, ТА ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕТИНГУ У ВИРОБНИЦТВІ ТОВАРУ

У статті досліджуються питання розвитку та становлення економічної науки та її зв'язок із виробництвом матеріальних благ і необхідністю вивчення економіки у системі безперервної освіти. Стаття корисна для студентів, аспірантів, всіх тих хто займається дослідженням даної проблеми.

Ключові слова: виробництво, ресурси, чинники виробництва, інформація, товари, послуги, фонд, дохід.
Рис. 2. Літ. 18.

Постановка проблеми. Розкриваючи дану тему перш за все слід зазначити, що в процесі виробництва та використання праці багатьох робітників, селян та наукових працівників, державних працівників є створення ними матеріальних і духовних благ. Залежно від типу суспільства відбувається розподіл працюючих у сферах і галузях, в яких створюється значна кількість матеріальних благ. Економічна система в якій створюються матеріальні блага визначає основні принципи розподілу, обміну і споживання матеріальних благ [3].

Виробництво продукції і надання послуг є основною сферою діяльності підприємства. **Виробництво продукції** – це перетворення ресурсів: сировини, матеріалів у потрібні для людини продукти за допомогою певного технологічного процесу. **Технологічний процес** – це процес виконання технологічних

операцій, внаслідок яких сировина перетворюється в готовий продукт. У процесі виробництва виробники використовують багато різних ресурсів, чинників для досягнення зростання в економіці, як відзначено автором в ¹.

Аналіз останніх публікацій. Сучасні теоретики часто ототожнюють ресурси виробництва та його чинники, а саме відомі вітчизняні вчені в фундаментальних науково-педагогічних роботах: Г.І. Башнянин, Л.С. Томашик, А.Р. Серета [1], І.М. Бойчик, П.С. Харів, М.І. Хопчан [2], З. Ватаманюк, С. Панчишин [6], М.В. Вачевський [5], А.С. Гальчинський, П.С. Єщенко, Ю.І. Палкін [7], Й.М. Петрович [9], С.Ф. Покропивний [16], В.М. Ковальчук [14], В.В. Кулішов [10, 11, 12, 13], С.В. Мочерний [15], С.М. Панчишин [17], А.Г. Савченко [18], А.І. Федоренко [19], Л.А. Швайка [20], та інші автори. Проте на початковому етапі дослідження виробництва

¹ Кулішов В.В. *Основи економічної теорії*. / В. Кулішов. Підручник для студентів ВНЗ освіти. – Львів. “Магнолія”, 2006. – 516 с.